

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

חג הפסח תשפ"ג

הדברים נמסרו ביום ביום ו' עש"ק פ"ר צו ט' ניסן תשפ"ג

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

מנהגי אבות בפסח

מה המקור שמנהגי האבות מחייבים את הבנים לנהוג כמותם? ובאלו אופנים מחייבים כן? | האם בני העיר מוסמכים לתקן תקנות על עצמם ועל הדורות הבאים? | מה תוקף דברים שנהגו כגדר וסייג לתורה? | מה החילוק בין מנהג המון העם למנהג יחידים? | תושבי חו"ל שעלו לארץ ישראל, האם רשאים להקל כמנהג ארץ ישראל? | אלו שינויי מנהג צריכים התרת-נדירים?

ועוד, שאפילו בדברים שלא קיבלו עליהם בני העיר בחרם, אלא שנהגו כן מעצמם, לעשות גדר וסייג לתורה, אף הבנים חייבים לנהוג כן, כמו שאמרו בגמרא במעשה של בני בישן, שאמרו להם רבי יוחנן כבר קבלו אבותיכם עליהם, ונאמר 'שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמן'. ואם לא היה ביד האבות לתקן תקנות על הבנים, איך היו הבנים אסורים במה שנהגו האבות איסור מעצמם?! אלא ודאי שבני העיר יכולים ומוסמכים לתקן תקנות על עצמם ועל הדורות הבאים. ולפי זה בנידון שלנו, לכאורה אין הבנים רשאים לנהוג להקל שלא כמנהג אבותיהם, משום 'אל תטוש תורת אמן'.

חילוק בין מנהג המון העם למנהג יחידים

אולם באמת אין מכאן ראיה להחמיר, שדוקא כשכל בני העיר הנהיגו את עצמם בחומרא מסויימת, וכולם נוהגים כך, בזה חייבים בניהם להמשיך במנהגם, אבל כאשר רק איזה משפחות מבני העיר נהגו חומרא על עצמם, בזה אין הבנים חייבים לנהוג כמנהג אבותיהם, וכמו שכתב בספר משא מלך (עמ' נ"ו), שאף על פי שמהמעשה של בני בישן (פסחים ה"ל) נראה שיש חיוב על הבנים לנהוג כמנהג אבותיהם, מכל מקום מימינו לא ראינו מי שאביו נוהג חומרא אחת, שיהיה בנו חייב לקיימה, וצא ולמד מעיר ואם בישראל סאלוניקי, שהרבה מן הרבנים קיבלו על עצמם לנהוג שני ימים יום הכפורים, כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן תרכ"ד), ואילו בניהם אחריהם אינם מקיימים מנהג זה.

וכן מצינו בגמרא (חולין קה ע"א) על מר עוקבא, שאביו נהג להחמיר שביום שהיה אוכל בשר לא היה אוכל מאכלי חלב עד למחרת היום באותה שעה, ואילו הוא עצמו היה אוכל מאכלי חלב בסעודה הבאה לאחריה. (וכבר נחלקו הראשונים האם די בסילוק שולחן וברכת המזון, או שיש להמתין שש שעות. ועכ"פ חזינן שמר עוקבא לא נהג כחומרת אביו).

ולכן נראה שדוקא באופן שכל בני העיר בכללם קיימו עליהם לנהוג באותה חומרא, כאותו מעשה של בני בישן, בכהאי גוונא נעשה הדבר

שאלה: כידוע ישנם הבדלים רבים, בעיקר בעניני פסח, בין בני ספרד ועדות המזרח הנוהגים כדעת מרן הבית יוסף, לבין בני אשכנז הנוהגים כשיטת הרמ"א, כגון באכילת אורז וקטניות (סי' תג ס"א), הכשרת כלי זכוכית (שם סעי' כו), וכן באופן הכשרת שאר כלים, האם קובעים לפי רוב דרך בליעתו או אפילו מיעוט בליעתו (שם ס"ו ו-כה), ועוד כיו"ב, שבכל אלו - בני אשכנז מחמירים, ובני ספרד מקילים.

וכמו כן, משפחות שעלו מחוץ לארץ ובאו לשכון כבוד בארץ ישראל, וכאשר היו בחו"ל נהגו בכמה חומרות אלו בדיני פסח, והמשיכו במנהגיהם אלו גם בארץ ישראל, האם בניהם רשאים להקל בדברים אלה כדעת מרן הבית יוסף וכל גאוני ספרד, וכמנהג ארץ ישראל, או עליהם להמשיך במנהג אבותיהם?

המקור שמנהג האבות מחייב את הבנים

תשובה: בגמרא (פסחים נ ע"ב) מובא על בני בישן שנהגו שלא ללכת מצור לצידון בערבי שבתות, [והחמירו על עצמם לאסור, אף שלפי הדין, במהלך קצר כמו מצור לצידון, מותר, כמבואר בגמרא (שבת יט ע"א)], באו בניהם לפני רבי יוחנן, ואמרו לו: אבותינו היה אפשר להם לנהוג כן, כי היו עשירים, אך אנו אי אפשר לנו, שאין אנו עשירים כמותם, האם עלינו להמשיך במנהגם? אמר להם רבי יוחנן: כבר קיבלו אבותיכם עליהם, ונאמר (משלי א ח): 'שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן'.

וכתב בשו"ת הריב"ש (סימן שצ"ט) שהציבור יכולים לתקן תקנות עליהם ועל זרעם, כמו שמצינו בפילגש בגבעה, שלפי שנשבעו 'איש ממנו לא יתן בתו לבנימין' (שופטים כא א), נאסרו הדור ההוא, והיו אסורים גם הדורות שלאחר מכן, עד שהוצרכו לדרוש, 'איש ממנו' - ולא מבנינו, כמבואר בגמרא (בבא בתרא קכא ע"א). ומשמע שאילו אמרו סתם, היה החרם חל אף על הדורות הבאים. והביא דברי הרמב"ן (במשפט החרם, נדמ"ח מכת"י בסוף רמב"ן שבועות, י-ם תשל"ו) שכן הדין בכל קבלת הרבים שחלה עליהם ועל זרעם, כמו שמצינו בקבלת התורה, וכן במגילה, וכן בצומות.

עליהם כנדר, וחל מנהגם גם על בניהם אחריהם לדורות, שמסתמא קבלו כן על עצמם ועל זרעם, כמבואר בתשובת הריב"ש (הני"ל), אבל יחידים שנהגו להחמיר באיזה ענין, אין בניהם חייבים לנהוג אותו מנהג, ואין בזה משום 'אל תטוש תורת אמך'.

וכן הסכים הפרי חדש (סימן תצ"ו סעיף ז) לחלק בין מנהג יחידים לבין מנהג הכלל, וכן בשו"ת בית דוד - לפני למעלה ממאתים וחמישים שנה - (או"ח סימן רי"ד) הביא סמוכין לחילוק זה מתשובת מהר"ם אלשקר - בדורו של מרן הבית יוסף - (סי' מ"ט), ושכן כתב גם בספר חמדת ימים (דף י"ע"ב), ולכן כתב בשו"ת בית דוד שם, שהנהגים שלא לאכול בפסח מצה אלא רק מחיטה מבוררת (כמו שהביא מנהג זה הטור או"ח סי' תנ"ג), אין בניהם חייבים להחמיר בזה, כיון שאין זה אלא מנהג של יחידים, ולא מנהג של כל העיר בכללה.

חילוק במנהג שהמשיכו הבנים את אבותם

ויש להוסיף עוד מה שכתב הגאון רבי יוסף שטיינהרט בשו"ת זכרון יוסף (יו"ד סי' י"ד) שבודאי אין הסברא נותנת שיהיו הבנים מחוייבים לנהוג את כל חומרות אבותיהם, אלא אם כן הבנים עצמם נהגו כן אחרי שהקימו בית בישראל ועמדו על דעתם, וכאותו מעשה של בני בישן, שמשמע בגמרא שלפני שבאו לשאול מרבי יוחנן היה מעשה אבותיהם בידיהם שלא ללכת בערב שבת מצור לצידון, וכן הנהיגו אבותיהם מנעוריהם לנהוג בדרכיהם. ולכן השיב להם רבי יוחנן שכבר קבלו אבותיכם עליהם, ויש בזה משום 'אל תטוש תורת אמך'. וכן הדין בכל מנהג טוב שנהגים האבות ומרגילים גם את בניהם להתנהג כן לאחר שגדלו, שנחשב כנדר גם לזרעם אחריהם, מה שאין כן אם הבן לא התחיל להתנהג מעולם במנהג הטוב של אביו, הדבר ברור שאין הבן מחוייב להתנהג בפרישות ההיא.

וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' רמ"ט) שהסומך על שולחן אביו, ובבית אביו נוהגים באיזו חומרא, כגון שלא לאכול אווזות מפוטמות, אין זה נחשב כנדר לגבי הבן, שיצטרך לנהוג כן, וכמו שכתב בשו"ת זכרון יוסף (שם) שמה שנפסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' רי"ד) שהבנים צריכים לקיים מנהג אבותיהם, זהו דוקא כשהנהיגו כן את בניהם, כאותו מעשה של בני בישן, אבל לא שמענו מעולם שאם האב נוהג בפרישות בכמה דברים, שיצטרך הבן לנהוג כן אחריו, אלא אם כן קיבל הבן חומרות אלה על עצמו.

ומכל מקום יש להקל בנידון שלנו על פי החילוק הראשון שכתבנו, על פי גדולי האחרונים שדוקא מנהג שנהגו בו רוב אנשי העיר, אין בניהם רשאים להקל לבטל מנהג אבותיהם, משום 'אל תטוש תורת אמך', מה שאין כן במנהג יחידים. ולכן במקום שכמה משפחות נהגו להחמיר בדברים מסויימים, אין הבנים הנשואים חייבים ללכת אחר מנהג הוריהם להחמיר בזה.

וכן כתב רבינו יוסף חיים בעל ה'בן איש חי' בשו"ת רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' כ"ג) שכל שהמנהג להחמיר הוא נחלת איזה יחידים, ואינו מנהג ברור בכל אנשי העיר, אין הבנים שנישאו חייבים ללכת אחר מנהג אבותיהם בחומרות אלו.

תושבי חו"ל שעלו לארץ ישראל

ובנידון שלנו, אפילו כל אנשי אותה עדה נהגו להחמיר בעודם בחו"ל, כתימן, מרוקו, פרס וכיו"ב, ופשט מנהגם בכל תושבי העיר, הרי מיד כשעלו ארצה על מנת שלא לחזור לחו"ל, היו רשאים כולם לנהוג כמנהג ארץ ישראל להקל, וכמו שכתב מרן הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל (סי' רי"ב). וכן פסק הגאון רבי בנימין מרדכי נבון (בתשובה שנדפסה בקובץ סיני, טבת תש"ט, עמ' רט). לפיכך אף על פי שההורים בחרו להמשיך במנהגם להחמיר, אין בניהם חייבים להחמיר כמנהג אבותיהם, ואין בזה משום 'אל תטוש תורת אמך', כיון שרוב התושבים בארץ ישראל היו נוהגים תמיד בכל ההלכות להקל כדעת מרן הבית יוסף שקבלנו הוראותיו.

וכבר כתב הגאון רבי יעקב פראג' - אב"ד באלכסנדריא, מגדולי הדור לפני כמאתים וחמישים שנה - בשו"ת מהרי"ף (סי' נ"ט) שבמקומות אלה שאנו פוסקים כדברי מרן, שהוא מרא דאתרא, הרי דבריו הוקבעו כהלכה למשה מסיני, כאילו אין שום מחלוקת כלל בכך, וכל הנוטה מדבריו, אפילו מקולא לחומרא, הרי הוא כאילו נוטה מדברי התורה, ומזלזל בכבוד רבותיו. וכיוצא בזה כתב הגאון רבי ברוך בנימין בשו"ת משפטי צדק (סוף סי' צ"ה). לפיכך יותר נכון שהבנים ינהגו כדעת מרן וכמנהג ארץ ישראל, 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'.

אלו מנהגים צריכים התרה?

אלא שעל צד היותר טוב נכון שהבנים יעשו התרה על ידי שאלת חכם על המנהג להחמיר. ואף בשו"ת מהרי"ף (שורש קמ"ג) מבואר שבאותו מעשה של בני בישן, אין התרה מועילה לבנים במה שנהגו אבותיהם להחמיר, אולם בבית יוסף (יו"ד סי' רי"ד) מבואר שעל ידי שאלת חכם ופתח דחרטה מתירים להם כשאר נדרים. וכן פסק הגאון רבי חיים פלאג' בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' צ"ד), וכן הגאון רבי עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ב בקנטרס אחרון יו"ד סי' ח אות ז), שאנו אין לנו אלא דברי מרן שיש להקל על ידי התרה.

אך כל זה כשכל אנשי אותה העדה נהגו בחו"ל להחמיר, והמשיכו כאן במנהגם, בזה צריך התרה ומועיל, אבל כשהמנהג בחו"ל היה רק נחלת משפחות מסויימות, רשאים בניהם להקל ולבטל חומרות אבותיהם, ובזה אין צורך בהתרה כלל.